

Бюлетин „Лешояди на Родопите“

© Димитър Градinarов

**Restoration of the Cinereous vulture population
and trophic chain
in the Bulgarian-Greek cross-border region**

Кои сме ние:

Близо четири десетилетия Българското дружество за защита на птиците (БДЗП) работи за опазване на дивите птици, важните за тях места и местообитания. Ние защитаваме правото на съществуване на дивата природа, като по този начин допринасяме за устойчиво ползване на природните ресурси и благосъстоянието на хората.

Фондация „По-диви Родопи“ е основана през 2014г. и е част от паневропейската инициатива за възстановяване на дивата природа в Европа – Rewilding Europe. Фондацията работи за възстановяването и опазването на характерния за Източни Родопи мозаечен пейзаж и уникалното биоразнообразие.

**Restoration of the Cinereous vulture population
and trophic chain
in the Bulgarian-Greek cross-border region**

LIFE23-NAT-BG-LIFE Rhodope Vulture- 101148254

Бюлетинът се реализира в рамките на LIFE проект „Завръщането на черните лешояди в Родопите“, който от българска страна се осъществява от Българското дружество за защита на птиците в сътрудничество с Фондация „По-диви Родопи“. Проектът (№ 101148254 – LIFE23-NAT-BG-LIFE Rhodope Vulture) е съфинансиран от програма LIFE на Европейския съюз и Rewilding Europe.

Копита срещу пожарите

Как домашните стада и дивите тревопасни помагат за опазването на родопските пасища и гори

Всеки животновъд знае какво се случва с едно пасище, когато дълго време не се използва. Тревата израства, изсъхва и поляга. Храстите постепенно превземат откритите места, а старите пътеки изчезват. В пожароопасния сезон тази растителност може лесно да се превърне в гориво за огъня, а колкото повече гориво има, толкова по-големи и опустошителни са пожарите. Затова пашата има значение не само за животновъдството. Тя помага и за поддържането на по-безопасен и устойчив пейзаж.

© Богдан Боев

По-малко суха растителност, по-малко гориво

Докато пасат, животните изяждат голяма част от тревата, преди тя да изсъхне. Те утъпкват високата растителност, поддържат пътеките отворени и ограничават обрастването с храсти. Това не означава, че пожар не може да възникне. Когато обаче сухата трева и храстите не образуват непрекъснат пояс, огънят по-трудно се разпространява на голяма територия. На такива места пламъците се движат по-бавно и с по-малка сила, което дава повече време за реакция. Така, само като пасат и се придвижват, тревопасните помагат за ограничаване на риска от големи и опустошителни пожари.

© Стефан Стефанов

Различните животни вършат различна работа

Тревопасните не пасат по един и същи начин, всеки вид има свое „меню“. Кравите предпочитат бобови треви като детелината, конете предпочитат житни. Козите предпочитат и много храсти, листа и млади клонки. Овцете поддържат тревата ниска и могат да пасат по стръмни и труднодостъпни места. Елените се хранят с треви, листа, пъпки и млади издънки. Зубрите се хранят както с трева, така и с листа, клони, храсти.

Когато на една територия има различни животни, те използват различни части от растителността. Така се получава мозайка от по-ниско изпасани места, по-висока трева, храсти и горски участъци. Този разнообразен пейзаж е полезен за дивата природа и по-трудно пренася огъня от едно място към друго.

Домашните стада и дивите животни се допълват

В Родопите животновъдството е част от живота на хората от поколения. Овцете, козите и говедата са помогнали за създаването и запазването на мозайката от пасища, храсти и гори, която осигурява дом на много диви видове. Когато стадата намалеят или изчезнат, откритите места бързо започват да обрастват.

Дивите коне, зубрите и елените също поддържат откритите територии, включително на изоставени и труднодостъпни места. Те не заместват домашните стада и труда на местните животновъди, а ги допълват. Заедно

домашните и дивите тревопасни помагат за запазването на жизнен и разнообразен пейзаж, особено в големи и слабо населени райони като Източните Родопи.

Важно е броят на животните да бъде съобразен с възможностите на пасището. Уинтензивната паша и преизпасването може да увреди растителността и почвата и дори да доведе до ерозия, а недостатъчната позволява натрупването на суха трева и храсти. Най-добър резултат има, когато различни видове тревопасни се движат свободно и сами избират къде да пасат според сезона, водата и наличната храна.

Полза и за лешоядите

Пасищата са част от по-голямата природна система. Тревопасните поддържат открити местата, в които много птици и други животни намират дом и храна. Те са и важна част от хранителната верига – след смъртта си осигуряват храна за лешоядите и другите мършоядни животни, които връщат хранителните вещества обратно в природата.

Затова завръщането на черния лешояд върви ръка за ръка с природосъобразното пашуване, възстановяването на популациите на диви тревопасни и запазването на традиционното екстензивно животновъдство.

Пожарната безопасност започва преди пожара

Пашата не може да замени противопожарните служби и отговорното поведение на хората. Тя не предотвратява запалването от изхвърлена цигара или стъклена бутилка в природата, барбекю или работа с техника в горещ ден.

Природосъобразното пашуване може да намали количеството растителност, която подхранва огъня. Затова животновъдството, дивите тревопасни, ранното откриване на пожарите и грижата за природата трябва да вървят заедно. Когато виждаме стадо, което пасе по родопските склонове, виждаме не само поминък. Виждаме жива земя, поддържани пасища и една естествена защита, която работи всеки ден – много преди над хоризонта да се появи дим.

Пожарът започва от една искра

Какво може да направи всеки от нас?

- 🔥 Не палете сухи треви, стърнища, клони и други растителни остатъци.
- 🔥 Не палете огън сред природата, особено при сухо и ветровито време.
- 🔥 Не изхвърляйте незагасени цигари, кибритени клечки, стъклени бутилки или други отпадъци.
- 🔥 Работете внимателно с машини и инструменти, които могат да предизвикат искра.
- 🔥 Не паркирайте върху висока суха трева, стърнища или натрупана суха растителност.
- 🔥 Почиствайте сухата растителност около стопански постройки, обори и места за съхранение на фураж, без да я изгаряте.
- 🔥 Поддържайте свободен достъп до пътища и водоизточници и предвидете безопасно място, към което животните могат да бъдат изведени.
- 🔥 Ако забележите дим или огън, веднага се обадете на 112 и посочете възможно най-точно мястото и най-удобния път до него.

Не рискувайте живота си, опитвайки се сами да спрете разрастващ се пожар.

Знаете ли, че?

В някои европейски държави пашата вече е част от официалните мерки за намаляване на риска от пожари.

Испания – 6000 хектара противопожарни ивици

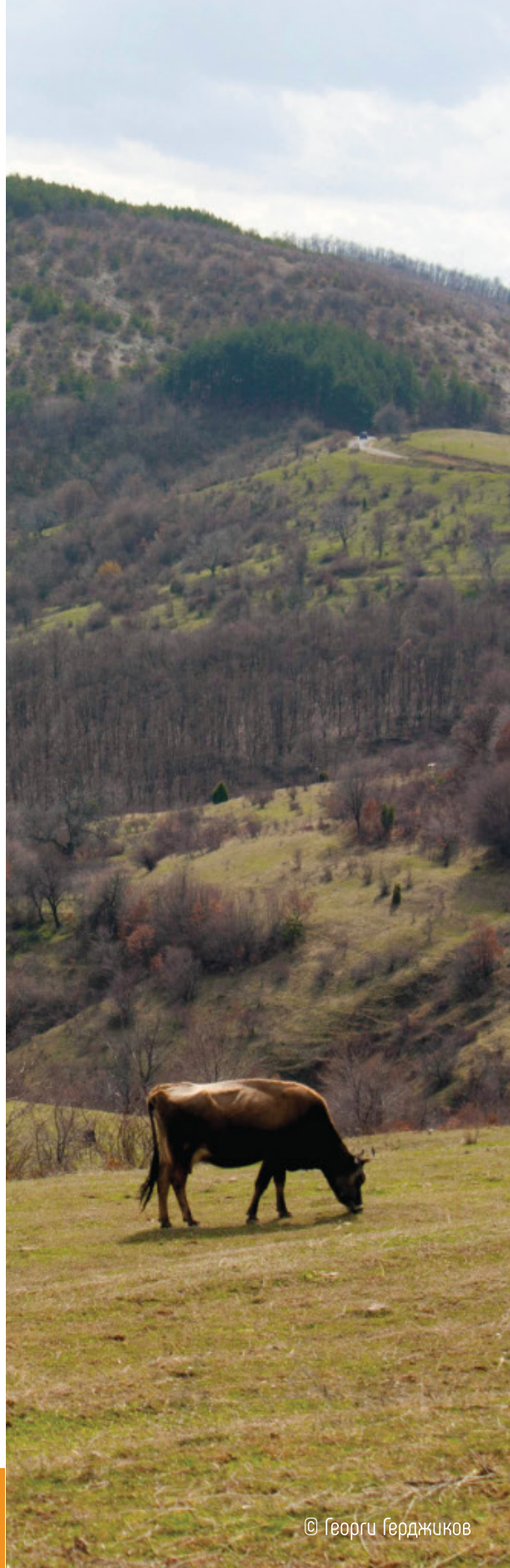
От 2005 г. в Андалусия действа мрежата RARCA. Около 220 местни животновъди всяка година насочват овце, кози и говеда към противопожарни ивици в държавните гори. Стадата поддържат ниска растителността върху близо 6000 хектара, а животновъдите получават заплащане за тази услуга.

Португалия – природосъобразно пашуване с коне Сорая

През 2021 г. десет коня Сорая са пуснати в местността Вале Каралито в долината на река Коа. Тригодишно проучване там и в близката местност Ёрмо дас Агуас установява, че конете поддържат тревата по-ниска и така намаляват количеството леснозапалима растителност. При пожар през 2025 г. екипът на Rewilding Portugal наблюдава, че огънят се движи по-бавно през ниската растителност, поддържана от конете.

Италия – кози поддържат противопожарна ивица

В пилотен район на проекта FIRE-RES в планината Григине, Сардиния, стадо от около 80 местни кози се използва за контролирана паша. Животните поддържат растителността по протежение на противопожарна ивица с дължина 1,2 километра, а резултатите се сравняват с участъци без паша. Тези примери показват, че „живите противопожарни бригади“ не могат да заменят пожарникарите, но могат едновременно да подкрепят животновъдството, да възстановяват природните процеси и да намаляват риска от опустошителни пожари.

В СВЕТА НА ЛЕШОЯДЪТЕ

Египетски лешояд – „Интелигентният пътешественик“

Най-дребният е египетският лешояд (*Neophron percnopterus*), с размах на крилете около 1,6 – 1,7 метра. Той е с преобладаващо бяло оперение и черни махови пера на крилете, опашката е клиновидна, а лицето и шията са жълто-оранжеви. Египетският лешояд е и единственият мигриращ вид, който прекарва зимните месеци в Африка. Той е и най-интелигентният, като си служи със сечива при хранене и строеж на гнездото. Храни се не само с мърша, но и с по-дребни животни като гущери, змии и костенурки, които често открива убити от автомобилния трафик.

Посланик

НА ЛЕШОЯДИТЕ

Животновъдството в планината: между традицията, трудностите и мястото на лешоядите

Интервю с Руско Николов Русинов, животновъд от с. Малко Попово

Представете се накратко и разкажете с какво се занимавате.

Казвам се Руско Николов Русинов и съм на 68 години от село Малко Попово. В нашето семейство животновъдството се предава по наследство – от дядо ми, през баща ми, до мен. Днес в стопанството работим заедно с моята съпруга, двамата ми сина и внуците. Надявам се, че те ще продължат.

Въпреки че съм завършил механотехникум и имам над 30 години опит в машиностроенето като заварчик и шлосер, винаги съм се занимавал с животни. Това не е просто работа – то си е в кръвта.

В момента отглеждам около 200 животни – родопско късорого говедео. Тази порода е най-подходяща за нашите условия. Пробвал съм и други – симентал, черношарено – но те не

издържат на планинския, пресечен терен. Подбиват им се краката и оцеляват най-много година-две. Нашите животни са по-нископродуктивни, отглеждаме ги за месо. Работата с животните е постоянна – 24 часа в денонощието, 7 дни в седмицата, през цялата година. Няма значение дали вали, гърми или пече – трябва да си при тях.

Една от трудностите, с които се сблъскваме, е пазарът. Нашите животни са с по-малко тегло и търговците нямат особен интерес. Затова се налага да продаваме на по-ниски цени. Пазарът е труден – както за вътрешния, така и за външния. Миналата година все пак успяхме да реализираме продукцията.

Какво е Вашето отношение към лешоядите и как се е променило то с времето?

Помня лешоядите още от дете. Преди около 50 години дядо ми беше изхвърлил едно магаре тук, на поляната, и тогава се събраха карталите. Радвахме се – намирахме големи черни пера. Днес обаче нещата са различни. Сега, когато животно умре, има изискване да се загробва на два метра. Така лешоядите няма как да се хранят. Преди просто го изкарвахме на поляна и там се събираха лисици, чакали и лешояди.

Сега, когато има възможност, даваме труповете за площадките за подхранване на лешоядите. Виждам смисъл от лешоядите – те са част от природния баланс. Белоглавите се срещат по-често, а черен лешояд съм виждал само веднъж-два пъти през последните години.

Какви са основните заплахи за Вашето стадо?

Сериозен проблем са хищниците. Вълците нападат, най-често през нощта. Пазим животните с кучета и използваме електропастури. Хищниците свикват с електропастурите и това помага, но не е пълно решение. Не можем да носим оръжие свободно – позволено е само през ловния сезон. Случвало се е пред очите ми вълк да хване крава и да започне да се храни с нея, още докато тя се опитва да се освободи.

Административните изисквания, от друга страна, също създават трудности. Например, когато животно бъде изядено от вълк, е трудно да се докаже и да се отпише. Изискванията са много, а условията на терен – тежки.

Каква е ролята на животновъдството по отношение на природните рискове, като пожарите?

Пожарите са сериозен риск. Сухата трева гори като кибрит. Там, където има животни, те я изпасват и така намаляват горивния материал. Това реално ограничава разпространението на пожарите.

Какви са основните предизвикателства в района?

Голям проблем е и липсата на вода. Ако се направят каптажи и резервоари, ще има полза не само за домашните животни, но и за дивите – сърни, диви прасета, както и за птиците. В момента всеки се спасява поединично. Селото почти е изчезнало – аз съм единственият човек тук. Въпреки това продължавам.

GPS предаватели следят първите излюпени малки на застрашения черен лешояд в Родопите

Екип на Българското дружество за защита на птиците (БДЗП) маркира с пръстени и GPS/GSM сателитни предаватели двете черни лешоядчета, излюпени тази година в българската част на Източните Родопи – **първите малки на вида в района от повече от 30 години насам.**

GPS/GSM предавателите са леки и напълно безопасни за птиците. Те ще позволят на експертите да проследяват в реално време първите полети на младите черни лешояди, техните придвижвания, местата за хранене и предизвикателствата, с които ще се сблъскат в дивата природа. Тази информация е от ключово значение за бъдещите дейности по възстановяването на вида в България.

През тази година три двойки черни лешояди успешно излюпиха малки – първото доказано успешно размножаване на вида в българската част на Източните Родопи от 1993 г.

© Антон Стаменов

насам. Това е резултат от усилията по реинтродукцията, започнали през 2022 г. от Българското дружество за защита на птиците (БДЗП), Фондация „По-диви Родопи“, испанската организация GREFA и Rewilding Europe. До момента в природата са освободени 40 черни лешояда.

Природата не винаги е благосклонна и за съжаление само две от трите малките успяха да оцелеят. Но всяко едно от тях е огромна победа за усилията по завръщането на този изключително рядък вид у нас.

Предстоящи събития

Заповядайте на Деня на лешоядите в Маджарово

Първата събота на септември (5-ти септември) Маджарово отново ще бъде домакин на фестивала по повод Международния ден на лешоядите. Програмата включва наблюдение на птици, срещи с автори, творчески занимания за деца, образователни инициативи, изложби, концерт и представяне на местни производители.

ПРОГРАМА:

09:00 – 10:00 – Наблюдение на птици – **Къде: Природозащитен център на БДЗП „Източни Родопи“**

10:30 – 11:00 Мишевидният сънливец среща децата!

11:00 – 12:00 Четене и разговор с Емилия Вачева и Яна Казакова – „По следите на жабока Витан и неговите приятели“.

12:00 – 13:00 Творчески занимания с Яна Казакова – „Рисуваме и опознаваме“.

13:00 – 13:30 Мишевидният сънливец среща децата! – **Къде: Градски парк Маджарово (На ъгъла на ул. Петър Ангелов и Кап. Петко Войвода).**

13:30 – 15:00 ОБЕДНА ПОЧИВКА

15:00 – 18:00 По-диви приключения с Фондация „По-диви Родопи“ и Българското дружество за защита на птиците – **Къде: Градски парк Маджарово.**

20:00 – 23:00 КОНЦЕРТНА ПРОГРАМА

Бориславският бард Бай Арсен.

Кристина Топалова „КЕУА“.

Банда „Картал“ – **Къде: НЧ „Н.Й. Вапцаров“ – гр. Маджарово.**

ПРЕЗ ЦЕЛНИЯ ДЕН:

Изложба „Завръщането на лешоядите в Родопите“.

Маджаровски дюкян: Щандове на местни производители – **Къде: Градски парк Маджарово.**

Ден на отворените врати в ПЗЦ „Източни Родопи“.

Излъчване на „Криле над планините“ и други филми, свързани с лешоядите.

Къде: Природозащитен център на БДЗП „Източни Родопи“.

Предстоящи събития

- 28–29 август – Международен фестивал „Чакам те на границата“, НЧ „Пробуда 1914“ – гр. Цвайловград.
В памет на Елени Топалуди – сцена на музика, танц и сценично изкуство под знака на любовта.
- 5 септември – Събор в село Камилски дол.
Празнична среща с музика и танци, традиционни вкусове и добро настроение.
- 5–6 септември – Фарм фест „Красотата на Родопите“, гр. Момчилград, поляните в подножието на лесопарк „Момчил юнак“.
- 5–7 септември – „Мистериите на Хухля“, с. Хухля.
За 26-и пореден път родопското село събира поети, писатели, художници, музиканти, историци и гости от различни страни. Част от програмата е международният конкурс за карикатура „Хухля – центърът на света“, с участници от шест континента.
- 26 септември 2026 – Национален тракийски събор – поклонение, гр. Маджарово.
- 24 октомври 2026 – Празник на траханата, с. Пелевун.

Заповядайте в Природозащитния център на БДЗП – „Източни Родопи“ до град Маджарово,

който ви очаква със своята уникална природа в района, изложбена зала, магазин с продукти с кауза и стаи за настаняване. Може да наблюдавате лешояди и други видове птици с помощта на бинокъл и далекогледна тръба, които може да получите от природозащитния център. Вземете един от печатите на 100-те Национални туристически обекта.

Посетете едни от най-забележителните защитени територии в района – природните забележителности „Кован кая“ и защитените местности „Патронка“, „Момина скала“, „Черната скала“ и „Гюргена“. Отидете на плаж или за риба по бреговете на река Арда.

E-mail: vulturecenter@bspb.org
Мобилен телефон: 0878 252 720
Разберете повече за Българското дружество за защита на птиците на birds.bg

Посетете нашия физически магазин на ул. „Коста Лулчев“ №10 в София или онлайн на vrabcheta.bg

Знаете ли, че:

- В България могат да бъдат видени четири вида лешояди – брадат, черен, белоглав и египетски. **Всички те са защитени от закона.**
- Поставянето на отровни примамки в природата е противозаконно.
- При инциденти с отровни примамки често до 1/3 от жертвите са овчарски кучета, които охраняват домашните животни от нападения на хищници.
- **При съмнения за отровени животни или отровни примамки в дивата природа, незабавно сигнализирайте на телефон 112.**

Брой 2 | Август 2026

Бюлетин „Лешояди на Родопите“

© Димитър Градинаров

**Restoration of the Cinereous vulture population
and trophic chain
in the Bulgarian-Greek cross-border region**

LIFE23-NAT-BG-LIFE Rhodope Vulture- 101148254